

Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΕΝ ΤΗ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

II

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ Π.ΔΙΑΘΗΚΗΣ

A'

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΩΣ ΘΕΙΟΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ

Υ Π Ο

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ

Δ'

ΑΙ ΕΝ ΤΩ ΑΝΘΡΩΠΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς διὰ τῶν ἤδη ἐξετασθέντων δύο ἀτομικῶν συστατικῶν τοῦ ἀνθρώπου σκιαγραφηθείσης εἰκόνας αὐτοῦ, συμφώνως πρὸς τὰς ἀνθρωπολογικὰς ἀντιλήψεις τῆς Π. Διαθήκης, ἀποτελεῖ ἡ ἐν τῇ μετὰ χεῖρας πραγματεία πολλάκις μνημονευθεῖσα διδασκαλία αὐτῆς περὶ τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνευματικῶν δυνάμεων¹, οἵαι εἶναι τό τε **Π̄** (ἁπνεῦμα) καὶ ἡ **Π̄** (ἁπνοή), διὰ τῆς ὁποίας διδασκαλίας καὶ φιλέστερον διαφωτίζεται ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ὡς πνευματικοῦ ὄντος. Θὰ ἠδύνατό τις μάλιστα νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι ἡ πίστις αὕτη περὶ ὑπάρξεως τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνευματικῶν τούτων δυνάμεων, αἵτινες, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς παρουσίας ἐρεῦνης ἐσημειώθη, διακρίνονται σαφῶς ἀπὸ τῶν ἀτομικῶν συστατικῶν², δηλ. τοῦ τε **ῤ̄** («σαρκός», «σώματος») καὶ τῆς **Ψ̄** («ψυχῆς»), ἀποτελεῖ ἰδιάζον καὶ κύριον χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Π. Διαθήκης, διήκουσα δι' ὅλης τῆς Βίβλου ταύτης καὶ μαρτυρουμένη ὑπὸ μακρᾶς σειρᾶς σχετικῶν χωρίων αὐτῆς.

Ἡ διδασκαλία ὅμως αὕτη ἐρεῖδεται ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν δύο περὶ δημιουργίας

1. Γενικώτερον πρβλ. ἐν προκειμένῳ H. LEISEGANG, Der Heilige Geist, τόμ. I, 1, Leipzig 1919, — Pneuma Hagion (VFvRUL 4), Leipzig 1922, F. RÜSCHE, Pneuma, Seele und Geist (ἐν: ThGt 23, σελ. 606-625), 1932, G. VERBEKE, L' évolution de la doctrine du pneuma, Louvain 1945. Εἰδικώτερον δὲ πρβλ. ἐνταῦθα E. de WYMP BURTON, Spirit, Soul and Flesh, Usage in Greek Writings and Translated Works from the Earliest Period to 180 A.D. and of their Equivalents in Hebrew Old Testament, Cambridge 1918, F. DELITZSCH, System der biblischen Psychologie, ἰδίᾳ σελ. 166έξ., A. DILLMANN, Handbuch der alttestam. Theologie, σελ. 358έξ., τόμ. I/II, ἰδίᾳ σελ. 102έξ., E. SELLIN, Theologie des A.T., σελ. 57έξ., O. PROCKSCH, Theologie des A.T., σελ. 459έξ., E. JACOB, Théologie de l' A.T., σελ. 131έξ., πρβλ. σελ. 98έξ., TH. C. VRIEZEN, Theologie des A.T., σελ. 171έξ. Ἐπίσης πρβλ. A. R. JOHNSON, The Vitality of the Individual in the Thought of Ancient Israel, ἰδίᾳ σελ. 26έξ., G. PIDOUX, L' homme dans l' A.T., σελ. 49έξ., C. TRESMONTANT, Essai sur la pensée hébraïque, ἰδίᾳ σελ. 107έξ., G. E. WHITLOCK, μν. ἐργ., M. BAILLY, μν. ἐργ., ὡς καὶ A. JEPSEN, Nabi..., ἰδίᾳ σελ. 12έξ., S. MOWINCKEL, The «Spirit» and the «Word» in the Preexilic Reforming Prophets (ἐν: JBL 53, σελ. 199-227), 1934, H. RINGGREN, Word and Wisdom, Lund 1947, ἰδίᾳ σελ. 168έξ., —, Israelitische Religion, ἰδίᾳ σελ. 109.

2. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΔΕ', σελ. 415έξ., 418.

τοῦ ἀνθρώπου διηγήσεων¹, ἐνθα καὶ τίθενται αἱ βάσεις αὐτῆς. Καὶ δὴ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τούτων γίνεται, ὡς γνωστόν, λόγος περὶ τῆς «κατ' εἰκόνα Θεοῦ»² δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ ρητῶς, ὡς εἶδομεν, ἀναφέρεται, ὅτι ἐκ πάντων τῶν ὑλικῶν αὐτοῦ δημιουργημάτων, κατ' ἐξαιρέσιν, μόνον εἰς τὸν ἀνθρώπον ὁ Θεὸς δι' ἀπ' εὐθείας ἐμφυσήσεως τῆς θείας αὐτοῦ ζωαρχικῆς, ἅμα δὲ καὶ πνευματικῆς ἀρχῆς **נְשָׁמָה** («πνοῆς»)³, οὕτως εἶπεῖν, μετελαμπάδευσεν εἰς τὸ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὑλικὸν μόνον καὶ ἄψυχον ἀνθρώπινον σῶμα τὴν τε ζῶην καὶ τὴν πνευματικὴν φύσιν «ἐμπνεύσας αὐτῷ ψυχὴν»⁴. Ἡ δὲ ἐνταῦθα, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν δύο τούτων θεμελιωδῶν τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Π.Διαθήκης πηγῶν, ἐπισημαίνομεν προκαταβολικῶς τὰ ἔκτυπα καὶ οὐσιώδη γνωρίσματα τῶν πνευματικῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δυνάμεων, ἅτινα εἶναι: α) Ἡ καθαρὴ πνευματικὴ καὶ δὴ ἀθάνατος αὐτῶν φύσις· β) ὁ σαφὴς ὑπερατομικὸς αὐτῶν χαρακτήρ· γ) ἡ ἰδιότης αὐτῶν ὡς ζωαρχικῆς καὶ πνευματικῆς ἀρχῆς καὶ αἰτίας· δ) ἡ θεία αὐτῶν οὐ μόνον καταγωγή, ἀλλὰ καὶ φύσις. Σημειωτέον ἄλλως τε, ὅτι οὐδόλως εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο γνῶρισμα καὶ ἡ πολλαχῶς ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ μαρτυρουμένη καὶ ἤδη ὑπὸ τῶν δύο ἀνθρωπολογικῶν αὐτῆς διηγήσεων ὑπογραμμιζομένη στενὴ τοῦ ἀνθρώπου σχέσις καὶ δὴ καὶ συγγένεια πρὸς τὸν προσωπικὸν αὐτοῦ δημιουργὸν Θεόν⁵, ἀπορρέουσα κατὰ κύριον λόγον ἐκ τῶν πνευματικῶν τούτων δυνάμεων, ἐπὶ τῆς παρουσίας τῶν ὁποίων μάλιστα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἐδραιοῦται ἢ ἔχουσα βαθείας τὰς ρίζας αὐτῆς ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ διδασκαλίᾳ περὶ τινος κοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν θείαν φύσιν⁶, ὅπερ ἐξ ὧν τῶν δημιουργημάτων τῆς ἐξαήμερου ἀποτελεῖ τὸ ἰδιάζον καὶ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τοῦ μόνου «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργηθέντος. Ἀκριβῶς δ' ἔνεκεν τῶν ὡς ἄνω ἰδιοτήτων αὐτῶν, αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ὑπερατομικαὶ πνευματικαὶ καὶ δὴ θεῖαι δυνάμεις ἀντιδιαστέλλονται αὐστηρῶς ἀπὸ τῶν ἀτομικῶν συστατικῶν τοῦ διφυοῦς ἀνθρώπου καὶ ἐντεῦθεν ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν διεπιστώθη καὶ κατωτέρω θέλει δειχθῆ, ὅτι

1. Πρβλ. ἄνωτέρω, τόμ. ΛΕ', σελ. 242ἔξ., 258ἔξ.

2. Γεν. 1₂₆ἔξ. Ὡς ἐπανελημμένως ἐδηλώθη, περὶ τὴν ἐννοίαν τούτου θέλομεν ἀσχοληθῆ εἰδικώτερον ἐν τῷ κεφ. ΣΤ' τῆς μετὰ χεῖρας πραγματείας.

3. Γεν. 2₇. Πρβλ. ἄνωτέρω, τόμ. ΛΕ', σελ. 257ἔξ.

4. Σοφ. Σολ. 15₁₁, πρβλ. ἄνωτέρω, τόμ. ΛΕ', σελ. 620.

5. Πρβλ. ἄνωτέρω, τόμ. ΛΕ', σελ. 249, 258ἔξ., 403.

6. Ἄξια μνείας εἶναι ἐν προκειμένῳ καὶ ἡ ἀντίρρησις τοῦ T.C.VRIEZEN, Theologie des A.T., σελ. 171, ἐνθα οὗτος παρατηρεῖ χαρακτηριστικῶς ὅτι: «Dass Gott den Atem einbläst, bedeutet für den Menschen nicht den Empfang einer göttlichen Seele oder eines göttlichen Geistes. Der Gedanke, dass der Geist des Menschen etwas Göttliches ist, findet sich im A.T., nicht».

ὡς βάσις τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Π.Διαθήκης ὑπόκειται οὐχὶ ἡ τριχοτομική, ἀλλ' ἡ διχοτομική ἀντίληψις¹.

Κατόπιν τῶν ἀπαραιτήτων τούτων διευκρινίσεων, εὐνόητον εἶναι, νομίζομεν, διατὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐρεῦνη, κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς τὴν καθιερωμένην μέθοδον², αἱ πνευματικαὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δυνάμεις δὲν ἐντάσσονται εἰς τὰ συστατικὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ εἰσάγεται ἡ αὐτοτελής ἐξέτασις αὐτῶν, ἐκ λόγων οὐσιαστικῶν καὶ δὴ καὶ πρὸς ἀποφυγὴν πάσης συγχύσεως ὀδηγούσης εἰς τριχοτομικὴν θεώρησιν τῆς ἀνθρωπολογικῆς διδασκαλίας τῆς Π.Διαθήκης.

1. ΤΟ ΕΝ Τῷ ΑΝΘΡΩΠῳ «ΠΝΕΥΜΑ». Ἡ ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ἐννοια τοῦ **קַיָּה**³ διαφωτίζεται ἤδη ὑπὸ τῆς ἀντιστοίχου ἑλληνικῆς λέξεως «πνεῦμα», δι'

1. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ'. σελ. 414έξ., 416.

2. Οὕτω π.χ. ἐκ μὲν τῶν παλαιότερων πρβλ. Α. DILLMANN, ἐνθ' ἄν., Ε. SELLIN, ἐνθ' ἄν., Ρ. HEINISCH, Theologie des A.T., σελ. 131έξ., ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων πρβλ. T. C. VRIEZEN, ἐνθ' ἄν. Ἐνταῦθα πρβλ. μάλιστα Ε. KÖNIG, μν. ἐργ., σελ. 211 καὶ W. EICHRODT, Theologie des A.T., τόμ. II/III, σελ. 85έξ., οἵτινες χαρακτηρίζουν τὰ **קַיָּה** καὶ **שָׁרָה** καὶ **קַיָּה** συλλήβδην ὡς «göttliche Wesensbestandteile» ὁ πρῶτος καὶ «Bestandteile» ὁ δεύτερος.

3. Κατ' ἐκλογὴν πρβλ. εἰδικώτερον C. A. BRIGGS, The Use of **שָׁרָה** in the Old Testament (ἐν: JBL 19, σ. 132-145), 1900, J. KOEBERLE, Natur und Geist nach der Auffassung des Alten Testaments, München 1901, H. GUNKEL, Die Wirkungen des heiligen Geistes. Göttingen 1909^s, P. VOLZ, Der Geist Gottes und die verwandten Erscheinungen im Alten Testament und im anschliessenden Judentum, Tübingen 1910, J. HEHN, Zum Problem des Geistes im alten Orient und im Alten Testament (ἐν: ZAW 43, σελ. 210-224), 1925, A. LAMORTE, La notion de Ruah chez les prophètes (ἐν: EThR 8, σελ. 97-111), 1933, C. ARMERDING, The Holy Spirit in the Old Testament (ἐν: BS 92, σελ. 277-291, 433-441), 1935, P. van IMSCHOOT, L' action de l' esprit de Jahvé dans l' Ancien Testament (ἐν: RSPTh 23, σελ. 553-587), 1934, —, L' esprit de Jahvé, source de vie, dans l' Ancien Testament (ἐν: RB 44, σελ. 481-501), 1935, —, L' esprit de Jahvé, principe de vie morale dans l' Ancien Testament (ἐν: ETL 19, σελ. 457-467), 1939, —, Theologie de l' Ancien Testament, τόμ. I, Tournai 1954, σελ. 183έξ., ἰδία δὲ τόμ. II, σελ. 28έξ., N. H. SNAITH, The Spirit of God in Hebrew Thought. The Doctrine of the Holy Spirit (HaedLect I), London 1937, R. DOUSSAUD, La nèphesch et la ruah dans le livre de Job (ἐν: RHR 129, σελ. 17-30), 1945, R. KOCH, Geist und Messias. Beitrag zur biblischen Theologie des Alten Testaments, Wien 1950, M. WESTPHAL, La ruach dans l' Ancien Testament, son rôle et sa signification théologique (Diss), Genève 1958, D. LYS, «Ruach». Le souffle dans l' Ancien Testament. Enquête anthropologique a travers l' histoire théologique d' Israël (EHPR 56), Paris 1962. Ἐπίσης πρβλ. ἰδία F. BAUMGARTEL, «Πνεῦμα, πνευματικός», Β. Geist im Alten Testament (ἐν: ThWNT VI, σελ. 357-366), 1959. Πρὸς τοῦτοις πρβλ. W. EICHRODT, Theologie des A.T., τόμ. II/III, σελ. 85έξ., πρβλ. σελ. 24έξ., Ρ. HEINISCH, Theologie des A.T., σελ. 132, πρβλ. σελ. 86έξ. καὶ L. KÖHLER, Theologie des A.T., σελ. 124έξ., πρβλ. ΑΕ', σελ. 601έξ., ὡς καὶ ὅσων σχετικῶν ἐργῶν ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω (σελ. 94, ὑποσημ. 1).

ἥς τοῦτο προσφυῶς ἀποδίδεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ τῶν Ο'. Ἡ δὲ ἀπόδοσις αὕτη εὐρίσκει συμφώνους τοὺς ἐρευνητάς, ὡς ἐπίσης κατ' οὐσίαν ὁμοφωνία, θὰ ἐλεγέ τις, ὑπάρχει μεταξύ τῶν παλαιοδιαθηκολόγων καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ρίζαν τοῦ **𐤀𐤒𐤅** («πνεῦμα»), δεδομένου ὅτι ὑπὸ τε τῶν παλαιότερων ἐξ αὐτῶν καὶ τῶν συγχρόνων ἀναγνωρίζεται ὡς τοιαύτη τὸ ρῆμα **𐤀𐤒𐤅**. Πρὸς τοῦτοις μάλιστα ὁμοφωνία, τοῦλάχιστον ἐν γενικαῖς γραμματαῖς, ἐπικρατεῖ σήμερον καὶ προκειμένου περὶ τῆς εὐθύς κατωτέρω ἐκτεθησομένης ἀρχικῆς καὶ θεμελιώδους σημασίας τοῦ **𐤀𐤒𐤅** («πνεῦμα»). Ἀξιόν, τέλος, ὑπογραμμίσσεως εἶναι ἐνταῦθα καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἢ τε ἐβραϊκῆ λέξις **𐤀𐤒𐤅** καὶ ἡ ἀντίστοιχος ἐλληνικῆ «πνεῦμα», ρίζα τῆς ὁποίας εἶναι τὸ «πνέω», οὐ μόνον συμπίπτουν ἐννοιολογικῶς, ἀλλ' ἔχουν κοινὴν καὶ τὴν ἀρχικὴν καὶ θεμελιώδη αὐτῶν σημασίαν². Πράγματι δέ, καθ' ὅλας τὰς σχετικὰς ἐνδείξεις, καὶ τῆς ἐβρ. λέξεως **𐤀𐤒𐤅** ἢ ἀρχικῆ καὶ θεμελιώδους σημασία εἶναι ὁ «κινούμενος ἀήρ» οὐ μόνον³ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐν τῇ φύσει «πνεύματος»⁴ ἀέρος ἢ τοῦ «ἀνέμου»⁵, ὡς πολλὰ-

1. Ὑπὸ τῶν παλαιότερων ἐρευνητῶν ἐγένετο δεκτὴ ἡ ὑπαρξίς δύο ρημάτων **𐤀𐤒𐤅**, ἐξ ὧν τὸ μὲν **𐤀𐤒𐤅** (I) τρεῖς μόνον ἀπαντᾷ, ἦτοι δις ἐν τῇ Καλ (I Σαμ. 16₂₈, Ἰώβ 32₂₀ ♣) καὶ ἅπαξ ἐν τῇ Πουάλ (Ἰερ. 22₁₄ ♣), τὸ δὲ **𐤀𐤒𐤅** (II) ἀπαντᾷ ἐνδεκάκις καὶ δὴ μόνον ἐν τῇ Ἰφείλ (Γεν. 8₂₁, 27₂₇, Ἐξ. 30₈₈, Λευιτ. 26₈₁, Δευτ. 4₂₈, Κρ. 16₉, I Σαμ. 26₁₉, Ἰώβ 39₂₅, Ψαλμ. 115₈, Ἀμ. 5₂₁, Ἦσ. 11₈ ♣), ἐξ οὗ, κατ' αὐτούς, παράγεται τὸ **𐤀𐤒𐤅**.

Τὴν ἐποψὴν ταύτην δέχεται, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὸ λεξικὸν τῶν W.GESENIOUS καὶ F. BUHL, ὡς καὶ οἱ F.BAUMGÄRTEL, μν. ἔργ., σελ. 357, P.van IMSCHOOT, Théologie de l' Ancien Testament, τόμ. II, σελ. 28. Πιθανωτέρα ὁμως φαίνεται ἡ ἐποψίς, τὴν ὁποίαν δέχονται ὁ L.KÖHLER ἐν τῷ νεωτάτῳ λεξικῷ αὐτοῦ τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης καὶ οἱ G.LISOWSKY καὶ L.ROST ἐν τῇ Konkordanz τοῦ ἐβραϊκοῦ τῆς Π.Διαθήκης κειμένου, ὡς καὶ ὁ D.LYS ἐν τῷ ἐπ' ἐσχάτων ἐκδοθέντι ἔργῳ αὐτοῦ («Rûach». Le soufflé..., σελ. 19ἔξ.), καθ' ἣν ἐποψὴν δὲν ὑπάρχουν δύο, ἀλλ' ἐν ρῆμα **𐤀𐤒𐤅**. Τὴν τελευταίαν ταύτην θέσιν ἐνισχύει, νομίζομεν, καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸ ρῆμα **𐤀𐤒𐤅** ἐν τῇ διαθήσει Κάλ, ἥτις ὁμοῦ μετὰ τῆς Πουάλ ἐθεωρήθη, ὡς εἶδομεν, ὡς **𐤀𐤒𐤅** (I) ἀσχετον πρὸς τὸ **𐤀𐤒𐤅** («πνεῦμα»), παρουσιάζει συγγένειαν πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο, ἐμφαινομένην καὶ ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο', ἐνθα καὶ ἀποδίδεται χαρακτηριστικῶς διὰ τοῦ «ἀναψύχω» (I Σαμ 16₂₈) καὶ διὰ τοῦ «ἀναπαύομαι» (Ἰώβ 32₂₀).

2. Προχείρως πρβλ. ἐνταῦθα H.KLEINKNECHT, «Πνεῦμα, πνευματικός», A. Πνεῦμα im Griechischen (ἐν: ThWNT VI, σελ. 333-357), 1959, σελ. 333ἔξ., ὡς καὶ λῆμμα «πνεῦμα» ἐν A.ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΟΥ, Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τόμ. III, Ἀθῆναι 1904.

3. Οὕτω π.χ. οἱ P.VOLZ, μν. ἔργ., σελ. 60, ὑποσημ. 2 καὶ L.KÖHLER, Theologie des A.T., σελ. 124, 127.

4. Πρβλ. π.χ. Γεν. 3₈, I Βασ. 19₁₁, Ἰώβ 1₁₉, 4₁₅, Ψαλμ. 11₆, Ὠσ. 4₁₉, Ἀμ. 4₁₈, Ἰων. 1₄, Ἰερ. 49₈₂, Ἰεζ. 1₄ κλπ.

5. Ἐξ. 10_{13, 19}, 14₂₁, II Σαμ. 22₁₁, I Χρον. 9₂₄, Ἰώβ 15₈₀, 21₁₈, 28₂₅, Ψαλμ. 1₄, 18_{11, 48}, 35₅, 83₁₄, 104₈, 135₇, Παροιμ. 11₂₉, 25_{14, 28}, 27₁₉, 30₄, Ἐκκλ. 5₁₅, 11₄, Ὠσ. 13₁₅, Ζαχ. 2₁₀, 6₅, Ἦσ. 17₁₈, 41₁₈, 57₁₈, 64₅, Ἰερ. 5₁₈, 13₂₄, 14₈, 18₁₇, 22₂₂, 49₈₆, Ἰεζ. 5_{10, 12}, 12₁₄, 17_{10, 21}, 19₁₂, 37₉, Δαν. 2₈₅, 7₂, 8_{8, 11} ♣

κικ χαρακτηριστικῶς ἀποδίδεται τὸ $\eta\eta$ ὑπὸ τῶν Ο' κλπ.¹, ἀλλὰ, ὡς θέλομεν καὶ κατωτέρω διαπιστώσει, καὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς «πνοῆς»² τοῦ τε ἀνθρώπου³ καὶ γενικώτερον τῶν ἐμβίων ὄντων καὶ ἐντεῦθεν γίνεται ἐνίοτε χρῆσις τοῦ $\eta\eta$ προκειμένου καὶ περὶ τῶν ζῶων⁴. Ὅτι δὲ ὡς βάσις τῆς ἐννοίας τοῦ $\eta\eta$ δὲν ὑπόκειται ὁ «κινούμενος ἀήρ» μόνον ὡς μετεωρολογικὸν φαινόμενον, ἤτοι ὁ ἐν τῇ φύσει πνέων «ἀνεμος», ἀλλ' ἐξ Ἰσου καὶ ὡς βιολογικὸν φαινόμενον, τ.ε. ὁ ἐκ τοῦ στόματος καὶ τῆς ρινὸς ἐξερχόμενος ἢ εἰσερχόμενος καὶ ἄρα ἐπίσης «κινούμενος ἀήρ»⁵, δηλ. ἡ «πνοή» τῶν ζῶων ὀργανισμῶν, ἐμφαίνει, νομίζομεν, ἤδη ἡ σημασία τοῦ ῥήματος $\eta\eta$ ⁶, ἐξ οὗ, ὡς εἴρηται, ἐτυμολογεῖται τὸ $\eta\eta$, μαρτυρεῖ δ' ὁμοῦ καὶ ἡ πληθώρα τῶν σχετικῶν χωρίων ὀλοκλήρου τῆς Π.Δ. αὐθῆκης, ἐνθα τὸ $\eta\eta$ ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ⁷, τινὰ τῶν ὁποίων μάλιστα εἶναι ἀναμφιβόλως ἀρχαιότατα. Τοῦτο δὲ παρὰ τὰς ἀδικαιολογήτους ἀντιρρήσεις ἐνίων παλαιοδιαθηκολόγων⁸, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀρχαιότητα τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος χωρίων, καὶ δὴ καὶ παρὰ τὴν ἀντίληψιν παλαιότερων, ἀλλὰ καὶ συγχρόνων ἐρευνητῶν, δεχομένων τὴν

1. Περὶ τῶν διαφόρων σημασιολογικῶν παραλλαγῶν τῆς ἐννοίας ταύτης τοῦ $\eta\eta$ πρβλ. F.BAUMGÄRTEL, μν. ἔργ., σελ. 358.

2. Σημειωτέον ὅτι λίαν χαρακτηριστικῶς, ἔστιν ὅτε, ἀποδίδεται οὕτως ὑπὸ τῶν Ο' τὸ $\eta\eta$ (Παροιμ. 1₂₈, 11₁₈, Ἡσ. 38₁₈, Ἰεζ. 13₁₈ ♣). Καὶ περὶ τῶν σημασιολογικῶν τούτων παραλλαγῶν τοῦ $\eta\eta$ προχείρως πρβλ. F.BAUMGÄRTEL, μν. ἔργ., σελ. 357 ἐξ.

3. Πρβλ. Ἰδία Ἰδβ 19₁₇, πρβλ. Ἰδβ 9₁₈, ἐπίσης πρβλ. τὴν ἀνθρωποπαθῆ περὶ τοῦ Θεοῦ χρῆσιν τῆς σημασίας ταύτης ἐν Ψαλμ. 33₈.

4. Πρβλ. π.χ. Ἐκκλ. 3₂₁, Ἰερ. 2₂₄, 14₈ κλπ.

5. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, πρβλ. ἐνταῦθα W.EICHRDIT, Theologie des A.T., τόμ. II/III, σελ. 24, P.van IMSCHOOT, Théologie de l' A. Testament, τόμ. II, σελ. 28.

6. Οὕτως ἐν τῇ διαθέσει Πουάλ τὸ $\eta\eta$ καταντᾷ νὰ σημαίνῃ τὸν «εὐάερον» χῶρον, (Ἰερ. 22₁₄ ♣), ἐνθα ἀναπνέει τις ἀνέτως, ἐν δὲ τῇ διαθέσει Ἰφείλ σημαίνει «ὀσφραίνομαι» (Γεν. 8₂₁, 27₂₇, Ἐξ. 30₈₈, Λευιτ. 26₈₁, Δευτ. 4₂₈, Κρ. 16₈, I Σαμ. 26₁₉, Ἰδβ 39₂₅, Ψαλμ. 115₆, Ἄμ. 5₂₁, Ἡσ. 11₈ ♣), τέλος περὶ τῆς σημασίας τοῦ ῥήματος τούτου ἐν τῇ διαθέσει Κάλ πρβλ. ἀνωτέρω, σ. 97, ὑποσ. 1. Ἐν ὄψει τῶν ὡς ἀνω σημασιολογικῶν παραλλαγῶν τοῦ ῥήματος $\eta\eta$ θὰ ἠδυνάτο τις, νομίζομεν, νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι τοῦτο συνδυάζει ἀρμονικῶς καὶ τὰς δύο κατευθύνσεις τοῦ κινουμένου ἀέρος, ὡς τῆς ἀρχικῆς καὶ θεμελιώδους σημασίας τοῦ $\eta\eta$, δηλ. οὐ μόνον τὸν ἔξωθεν καὶ δὴ τὸν ἐν τῇ φύσει

πνέοντα «ἀνεμον» κλπ., ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπὸ τε τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῶων εἰσπνεόμενον καὶ ἐκπνεόμενον «ἀέρα», ἤτοι τὴν «πνοήν».

7. Προχείρως πρβλ. ἐνταῦθα τὰ λεχθέντα ἀνωτέρω, ὑποσημ. 2,3,4,5. Πρὸς τούτοις πρβλ. A.JOHNSON, μν. ἔργ., σελ. 26 ἐξ. κλπ.

8. Πρβλ. π.χ. S.MOWINCKEL, μν. ἔργ., σελ. 202.

μεταιχμαλωσιακὴν προέλευσιν τῆς τελευταίας ταύτης σημασίας τοῦ ΠῆΓ, τ.ξ: τῆς «πνοῆς»¹.

Πρὸς τούτοις ὅμως καὶ ἐξ ἄλλων κριτηρίων εἶναι δυνατὸν, νομίζομεν, νὰ συναχθῇ τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Καί, ἵνα ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὸ γνωστὸν φαινόμενον τῆς ὀνομαστικῆς, ὅπερ προκειμένου περὶ τῆς ἀρχικῆς καὶ θεμελιώδους σημασίας τοῦ ΠῆΓ εὐοδοῦται, νομίζομεν, μᾶλλον ὡς ἐρειδόμενον ἐπὶ τοῦ ἥχου τῆς «πνοῆς» τῶν ζώωντων ὀργανισμῶν καὶ δὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ τὸσον τοῦ «ἀνέμου», πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις ὁ ἀρχαῖος ἄνθρωπος διὰ τῶν ἐμπειρικῶν αὐτοῦ παρατηρήσεων εὐλογώτερον, ἢ τοῦλάχιστον ἐξ ἴσου εὐλογον, εἶναι νὰ ἀντελήφθῃ πρῶτον ἢ ταυτοχρόνως καὶ παραλλήλως τὴν ἰδίαν αὐτοῦ «πνοήν», παρὰ τὸν ἔξωθεν αὐτοῦ πνέοντα «ἀνεμον» καὶ ἀκολούθως νὰ συνεσχέτισε διὰ τῆς ἐμπειρικῆς αὐτοῦ λογικῆς τὰ δύο ταῦτα φαινόμενα. Ἐξ ἄλλου ὅμως τὸ ΠῆΓ, τοῦ ὁποίου, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἡ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης σημασία «κινούμενος ἀήρ», ἔχει ὡς ἀφετηρίαν αὐτῆς τὸ βιολογικὸν φαινόμενον τῆς «πνοῆς», ἅμα δὲ καὶ τὸ μετεωρολογικὸν φαινόμενον τοῦ «ἀνέμου», ἀπαντᾷ, ὡς γνωστὸν, πλειστάκις μάλιστα, ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ ὡς εἰς τῶν σπουδαιοτέρων τεχνικῶν ὄρων τῆς τε θεολογίας καὶ τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Π.Διαθήκης.

Πρὶν ἢ ὅμως χωρήσωμεν εἰς τὴν βραχυτάτην ἀνάλυσιν τῶν τελευταίων τούτων ἐννοιῶν τοῦ ΠῆΓ, εἶναι ἀναγκαῖον ἤδη ἐνταῦθα νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τινος λίαν διαφωτιστικοῦ σημείου διὰ τὴν παροῦσαν ἔρευναν. Ἡ κίνησις δηλ., ἥτις ἀποτελεῖ τὸ ἔκτυπον διακριτικὸν γνώρισμα τοῦ «πνεύματος», ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «κινουμένου ἀέρος», ἦτοι τοῦ τε «ἀνέμου» καὶ τῆς «πνοῆς», ὡς τῆς ἀρχικῆς καὶ θεμελιώδους σημασίας τοῦ ΠῆΓ, δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι χαρακτηρίζει ἐπίσης τὰς περαιτέρω σημασίας τῆς λέξεως ταύτης καὶ ὡς θεολογικοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνθρωπολογικοῦ τεχνικοῦ τῆς Π.Διαθήκης ὄρου. Τοῦτο βεβαίως, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐξόφθαλμον καὶ ἐμπειρικῶς ἤδη διαπιστωθεῖσαν ιδιότητα τοῦ «πνεύματος» ὡς βιολογικοῦ καὶ μετεωρολογικοῦ φαινομένου, καθ' ἣν δηλ. τοῦτο, ἐνῶ δὲν εἶναι ὄρατον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, καθιστᾷ ἐν τούτοις ποικιλοτρόπως αἰσθητὴν καὶ δὴ ἐμφανεστάτην τὴν παρουσίαν αὐτοῦ². Ἐντεῦθεν δ' οὐδόλως βεβαίως εἶναι τυχαία ἢ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν λέξιν «πνεῦμα» χρῆσις τῆς

1. Οὕτω π.χ. πρβλ., πρὸς τοὺς ἄλλοις, P.TORCE, μν. ἔργ., σελ. 19, E.deWITT BURTON, μν. ἔργ., σελ. 61, ὡς ἐπίσης καὶ αὐτὸς ὁ J.HEMPPEL, Gott und Mensch im Alten Testament (BWANT III,2), Stuttgart 1936², σελ. 105.

2. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ D.LYS, «Rûach»..., σελ. 19έξ.

3. Λίαν χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐν προκειμένῳ καὶ τὸ χωρίον Ἐκκλ. 11, πρβλ. Ἰωάννου 3,.

ἐπίσης ἀρχικῶς καὶ θεμελιωδῶς δηλοῦσης τὸν «κινούμενον ἀέρα» ἐβραϊκῆς λέξεως **פּוּחַ** («πνεῦμα»), πρὸς ἔκφρασιν καθαρῶς πνευματικῶν ἐννοιῶν, ἀναφερομένων, ὡς εἴρηται, εἰς τε τὴν θεολογίαν καὶ τὴν ἀνθρωπολογίαν τῆς Π.Διαθήκης.

Ἐν τῇ συνεκδοχικῇ πνευματικῇ καὶ συνηθεστάτῃ αὐτοῦ ἐννοίᾳ τὸ **פּוּחַ** ἐμφανίζεται, κατ' ἀρχὴν, ὡς σπουδαιότατος θεολογικός τεχνικός ὅρος τῆς Π.Διαθήκης, ἡ δὲ μνεία καὶ διευκρίνισις αὐτοῦ ἐνταῦθα ὑπαγορεύεται μόνον ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἄπτεται, ὡς θὰ διαπιστώσωμεν, καὶ τῆς ἀνθρωπολογίας. Ἐξ ἄλλου πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ συνεκδοχικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ τὸ **פּוּחַ** («πνεῦμα») παρουσιάζει ἱκανὰς ἐξωτερικὰς ἀναλογίας καὶ πρὸς τὴν ἀρχικὴν καὶ θεμελιώδη σημασίαν τῆς λέξεως. Συγκεκριμένως ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ἀπαντᾷ συνηθέστατα ὡς θεολογικός τεχνικός αὐτῆς ὅρος τὸ **רוּחַ אֱלֹהִים** **פּוּחַ** («πνεῦμα Θεοῦ»), ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ὑπερκόσμιον, προσωπικὴν καὶ καθαρῶς πνευματικὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς, ὡς τοῦ μέσου, τοῦ τρόπου καὶ τοῦ ὄργάνου αὐτοῦ, ἀποκαλύπτεται οὗτος ἔργω τε καὶ λόγῳ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς σωτηρίας. Ἦδη δ' ἐνταῦθα θεωροῦμεν σκόπιμον, ὅπως, ἔστω καὶ προκαταβολικῶς, σημειώσωμεν ὅτι ἡ ἐπὶ τῇ βάσει πάντων τῶν σχετικῶν τῆς Π.Διαθήκης χωρίων ἔρευνα τοῦ **רוּחַ אֱלֹהִים** **פּוּחַ** («πνεύματος Θεοῦ») ἐπιτρέπει, νομίζομεν, νὰ διακρίνωμεν, εἰδικώτερον ἐξ ἐπόψεως ἐνεργείας καὶ ἐκδηλώσεων, δύο ἐπὶ μέρους κυρίας κατευθύνσεις αὐτοῦ, ἧτοι πρῶτον μὲν τὴν ἐνεργεῖαν αὐτοῦ ὡς κοσμολογικῆς δυνάμεως καὶ δεύτερον τὴν ἐνεργεῖαν αὐτοῦ ὡς ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ πνευματικῆς δυνάμεως.

Ἐν πρώτοις, ὡς εἴπομεν, διὰ τοῦ ὄρου **פּוּחַ** («πνεῦμα») δηλοῦται ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ἡ ποιμιλοτρόπως ἐκδηλουμένη κοσμολογικὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ὡς αὕτη μεγαλειωδῶς ἀποκαλύπτεται ἰδίᾳ ἐν τῇ δημιουργίᾳ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὸ Γενέσεως 12, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ ὑπεράνω τῆς εἰσέτι ἀδιαμορφώτου κοσμικῆς ὕλης ἐπιφερομένου **רוּחַ אֱלֹהִים** **פּוּחַ** («πνεύματος Θεοῦ»). Τὴν ἐννοίαν δὲ ταύτην τοῦ **פּוּחַ** («πνεύματος») διαφωτίζει, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἰδίᾳ καὶ τι χωρίον τῶν Ψαλμῶν², ἐκφράζον ἅμα σαφῶς καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἀρχαίου Ἰσραὴλ περὶ τοῦ κατὰ τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἀποκαλυπτομένου **δ η μ ι ο ρ γ ι κ ο ὕ**,

1. Γεν. 1, («*Ἡ δὲ γῆ ἦν ἄορατος καὶ ἀκατασκευάστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος*»), ὑπὸ τὸ φῶς ἰδιᾶ καὶ τῶν Ἰωβ 26₁₈, Ψαλμ. 33₆, Παροιμ. 8₂₂ἔξ., Σοφ. Σολ. 7₂₂ἔξ., 8₁, Ἦσ. 32₁₆, πρβλ. Παροιμ. 3₁ γλπ.

2. Ψαλμ. 104₂₉ἔξ., πρβλ. Ἰωβ 34₁₄ἔξ.

ζωαρχικοῦ, ἀνακαινιστικοῦ καὶ γενικῶς συντηροῦντος τὸν κόσμον **קְיָוָה** **קִיָּוָה** («πνεύματος Θεοῦ»)¹. Οὕτως, ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς «ἐξαποστέλλει» τὸ «πνεῦμα» αὐτοῦ², ἀφ' ἑνὸς μὲν «κτίζει»³ καὶ ζωοποιεῖ τὰ πάντα καὶ δὴ καὶ τὰ ἔμβια ὄντα καὶ μάλιστα τὸν ἄνθρωπον, ἀφ' ἑτέρου δὲ «ἀνακαινίζει τὸ πρόσωπον τῆς γῆς»⁴. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰδικώτερον εἰς τὴν πρώτην ἐνέργειαν τοῦ **קִיָּוָה**, ὡς κοσμολογικῆς δυνάμεως, καὶ δὴ εἰς τὴν ἐκδήλωσιν αὐτοῦ ὡς δημιουργικοῦ «πνεύματος» καὶ εἰς τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν περὶ ἀνθρώπου διδασκαλίαν τῆς Π.Δ. αἰθῆρας, ἀποκαλυπτικοὶ εἶναι καὶ οἱ ἐξῆς ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Ἰώβ, ὡς λόγοι τοῦ Ἐλιού, φερόμενοι: «Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με»⁵. Ἐν προκειμένῳ δηλ. τρανῶς διακηρύσσεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ **קְיָוָה** **קִיָּוָה** («πνεύματος Θεοῦ»), ἐκδηλουμένου ὡς δημιουργικοῦ «πνεύματος». Τοῦτο βεβαίως, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἑτέραν καὶ πολλαχῶς ἐν τῇ Π.Δ. αἰθῆρῃ διαδηλουμένην πίστιν⁶, καθ' ἣν ὁ Θεὸς⁷, ὡς ἡ «πηγὴ ζωῆς»⁸ εἶναι, συμφώνως πρὸς τὴν λίαν χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν τῆς Σοφίας Σολομῶντος, ὁ «ἐμφυσήσας πνεῦμα ζωτικὸν»⁹ εἰς τὸν ἄνθρωπον, δι' οὗ καὶ ζωοποιεῖται οὗτος.

Τὰς ρίζας τῆς πίστεως ταύτης δεόν, ὅπως ἀναζητήσωμεν ἐν τῇ β' ἀνθρωπολογικῇ διηγῆσει¹⁰, ἐνθα, ὡς γνωστόν, ἀναφέρεται μὲν, ὅτι διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐμφυσήσεως τῆς θείας αὐτοῦ **קְיָוָה** («πνοῆς») εἰς τοὺς μυκτῆρας τοῦ ἐκ τοῦ χοῦς ἀναδειχθέντος ἀνθρώπου ἀποβαίνει οὗτος

1. Πρβλ. Σοφ. Σολ. 1, (αὐτὴ πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην), πρβλ. Ψαλμ. 139, ἐξ., Ἱερ. 23, 2, Πρὸς τοῦτοις πρβλ. Ψαλμ. 147, 18 κλπ.

2. Ψαλμ. 104, 30α.

3. Οὕτως ἀποδίδουν οἱ Ο' τὸ ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ ὑπάρχον **קָוָה** (I), περὶ αὐ πρβλ. καὶ ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 250, ὑποσημ. 3.

4. Ψαλμ. 104, 30β.

5. Ἰώβ 33, 4. Πρβλ. τὴν χρῆσιν τοῦ ἐνταῦθα ὑπάρχοντος ῥήματος **קְיָוָה** (I) ἰδίᾳ ἐν Γεν. 1, 26 (πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 250, ὑποσημ. 3). Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἰώβ, θὰ ἠδύνατό τις οὐχὶ ἀνευ ἀποχρώντος λόγου νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι συνδυάζει ἀμφοτέρας τὰς ἀνθρωπολογικὰς διηγήσεις τῆς Γενέσεως (Γεν. 1, 26 ἐξ., 2, 7).

6. Προχείρως πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 405 ἐξ., 411 ἐξ.

7. Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἐνταῦθα καὶ ἡ ἐκφράζουσα τὴν τοιαύτην πίστιν ὀλοκλήρου τῆς Π.Δ. αἰθῆρας ἐξῆς διακήρυξις τῆς μητρὸς τῶν 7 παίδων: «...οὐδὲ ἐγὼ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωὴν ὑμῖν ἐχαρισάμην... τοιγαροῦν ὁ τοῦ κόσμου κτίστης ὁ πλάσας ἀνθρώπου γένεσιν...» (II Μακκ. 7, 22 ἐξ.).

8. Ψαλμ. 36, 10.

9. Σοφ. Σολ. 15, 11.

10. Γεν. 2, 7. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 258 ἐξ.

«ζῶσα ὑπαρξίς»¹, ὡς εἶδομεν ὅτι ἐμφαίνει τὸ «ψυχὴ ζῶσα» (חַיָּה שׂוּפָה)², ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πλείστων ὄσων χωρίων τῆς Π. Διαθήκης ρητῶς δηλοῦται ὅτι προφανῶς διὰ τῆς τοιαύτης ἐκτάκτου, ἀμέσου καὶ δὴ προσωπικῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας μεταλαμπαδεύεται ὑπ' αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, πρὸς τοὺς ἄλλοις, καὶ τὸ **חַיָּה שׂוּפָה** («πνεῦμα Θεοῦ»), ἤτοι ἡ κοσμολογικὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἐκδηλουμένη ἐν προκειμένῳ ὡς ζωοποιὸς δύναμις³. Ἐντεῦθεν δὲ πολλάκις σαφέστατα γίνεται ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ λόγος περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐν τῷ ἄνθρωπῳ τοῦ **חַיָּה שׂוּפָה** («πνεύματος Θεοῦ»), ὡς τῆς ζωαρχικῆς ἐκδηλώσεως τῆς κοσμολογικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν, ὡς εἶδομεν, ἐκφράζει τὸ κατὰ τε τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ δὴ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἕκτοτε δὲ διὰ μέσου τῶν αἰώνων πολυτρόπως ἔργῳ ἀποκαλυπτόμενον ἐν τῇ ὁρατῇ τοῦ Θεοῦ («κτίσει»)⁴ **חַיָּה שׂוּפָה**. Περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ζωαρχικοῦ τούτου «θείου πνεύματος» ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου⁵ μαρτυρεῖ σαφῶς καὶ ἡ ἐξῆς κατηγορηματικὴ διαβεβαίωσις τοῦ Ἰώβ: «Πνεῦμα...θεῖον τὸ περιὼν μοι ἐν ρισίν»⁶. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐξεταζομένην ἡδὴ πρώτην, ἐξ ἐπόψεως ἀνθρωπολογικῆς, ἐνεργείαν τοῦ **חַיָּה שׂוּפָה** ἐν τῷ ἄνθρωπῳ, ἄξιος ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἐνταῦθα καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ «πνεύματος» (חַיָּה) τούτου ὡς **חַיָּה שׂוּפָה** («πνεύματος ζωῆς»)⁷. Ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀνωτέρω δεδομένων εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρήσωμεν τὸ **חַיָּה** («πνεῦμα») ἐκεῖ, ἐνθα ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ζωαρχικοῦ «πνεύματος» (**חַיָּה שׂוּפָה**) καὶ εἰδικώτερον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ζωτικῆς ἀρχῆς (**חַיָּה שׂוּפָה**), ὡς συντετηγμένην μορφήν τοῦ **חַיָּה שׂוּפָה** («πνεύματος Θεοῦ») ἢ τοῦ **חַיָּה שׂוּפָה** («πνεύματος ζωῆς»). Ἐνταῦθα δὲ τὸ **חַיָּה** προσεγγίζει εἰς

1. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΔΒ', σελ. 260.

2. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΔΒ', σελ. 200εξ., 220εξ.

3. Πρβλ. τὸ ἐρμηνεῦον τὴν β' ἀνθρωπολογικὴν διήγησιν χωρίον τῆς Σοφ. Σολ. 15₁₁.

4. Οὗτως ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ο' τὸ ἀπαξ λεγόμενον **חַיָּה** (II) ἐν Ψαλμ. 104₂₄✠.

5. Οἱ ἀντίθετοι ἰσχυρισμοὶ συγχρόνων ἐρευνητῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ συντηρητικὸς θεολόγος τῆς Π. Διαθήκης P. C. VERHEIJEN, Theologie des A.T., σελ. 171, περὶ αὐτῶ ἀνωτέρω ὁ λόγος (σελ. 95, ὑπόσημ. 6), ἐλέγχονται, ὡς θέλομεν καὶ κατωτέρω διαπιστώσει, ὡς βιβλικῶς ἀβάσιμοι.

6. Ἰώβ 27_{9β} (**חַיָּה שׂוּפָה חַיָּה**), πρβλ. Σοφ. Σολ. 15₁₁.

7. Γεν. 6₁₇, 7₁₅, πρβλ. καὶ Γεν. 7₂₂. Πρὸς τούτοις πρβλ. **חַיָּה שׂוּפָה** («πνεῦμα ζωῆς») ἐν Ἰεζ. 4_{30β, 31}, 10₁₇ κλπ.

τὴν ἐν τῇ ἐπομένῃ παραγράφῳ ἐξετασθησομένην ἀντίστοιχον ἔννοιαν τῆς **יְיָ תְּמַנְשֵׁנִי** («πνοῆς ζωῆς»)¹.

Πρὶν ἢ ὁμως χωρήσωμεν εἰς τὰ περαιτέρω, κρίνεται σκόπιμον, ὅπως διευκρινισθῇ ὅτι ἡ ἔστιν ὅτε χρῆσις τοῦ ὄρου **רוּחַ** («πνεῦμα») ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ προκειμένου καὶ περὶ τῶν ζώων ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν ζωαρχικὴν αὐτοῦ ἐκδήλωσιν. Ὅτε δηλ. γίνεται λόγος περὶ **רוּחַ** («πνεύματος») τοῦ ζώου, ἐμφαίνεται ὅτι καὶ τοῦτο ἔχει «πνοήν»², ὡς ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐν αὐτῷ ὑπαρχούσης ζωῆς, αἰτία τῆς ὁποίας εἶναι ἡ **κοσμολογικὴ δύναμις** **אֱלֹהֵי רוּחַ**, ἐνεργούσα ἐν προκειμένῳ ὡς **ζωαρχικὸν** «πνεῦμα». Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι διὰ τοῦ **כָּל-בְּשָׂר וְרוּחַ יְיָ** («πᾶσα σὰρξ, ἐν ἣ ἔστιν πνεῦμα ζωῆς»)³ χαρακτηρίζονται συλλήβδην ἄνθρωποι καὶ ζῶα, ἐν δὲ τῷ γνωστῷ χωρίῳ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ (319-20) φαίνεται ἀμφισβητούμενη ἡ μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ζώου ὑφισταμένη διαφορὰ, ἀλλ' ὁμως δὲν πρέπει νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν, ὅτι ἤδη ἐν αὐτῷ τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίῳ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ ἀφ' ἐνὸς μὲν υἰοθετεῖται ἡ σαφὴς διάκρισις μεταξὺ **רוּחַ יְיָ** («πνεύματος υἱῶν τοῦ ἀνθρώπου»)⁴ καὶ **רוּחַ הַבְּהֵמָה** («πνεύματος τοῦ κτήνους»)⁴, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἡ ἐν αὐτῷ ἔκφρασις ἀμφιβολίας περὶ τῆς οὐσιώδους διαφορᾶς τῆς τύχης ἀνθρώπου καὶ ζώου θὰ ἠδύνατό τις εὐλόγως νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι μαρτυρεῖ περὶ τῆς πράγματι ἐπικρατούσης ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ πίστεως⁵ εἰς τὴν ὑπαρξιν αὐστηρᾶς καὶ οὐσιώδους διακρίσεως μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ζώου, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐνέργειαν τοῦ **ζωαρχικοῦ** «πνεύματος» (**רוּחַ**) ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, περὶ οὗ εὐθύς κατωτέρω ὁ λόγος, καὶ ἐν τῷ ζώῳ, ὅπερ μόνον ζωοποιεῖται δι' αὐτοῦ. Ἡ δ' ἐν προκειμένῳ ὑφισταμένη αὐστηρὰ διάκρισις μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ζώου ἔχει τὰς ρίζας αὐτῆς ἐν τῇ β' ἀνθρωπολογικῇ διηγῆσει, ἥτις καὶ ὑπογραμμίζει, ὡς διεπιστώσαμεν, τὴν καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὑπάρχουσαν πράγματι θεμελιώδη διαφορὰν ἀνθρώπου καὶ ζώου⁶, διακηρύσσουσα ὅτι ἐκ πάντων τῶν δημιουργημάτων

1. Ἐν προκειμένῳ χαρακτηριστικὸν εἶναι, νομιζομέν, καὶ τὸ χωρίον Γεν. 7₂₂ (**נִשְׁמַתְּתֶם וְרוּחַ יְיָ**), ὅπερ οἱ Ὁ' ἀπέδωσαν διὰ τοῦ «πνοῆ ζωῆς». Πρβλ. ὁμως καὶ Ἰωβ 34₁₄.

2. Πρβλ. ἐνταῦθα ὅσα ἀνωτέρω, σελ. 97ἔξ. ἐξετέθησαν περὶ τῆς ἀρχικῆς καὶ θεμελιώδους σημασίας τοῦ **רוּחַ**.

3. Γεν. 6₁₇, πρβλ. Γεν. 7₁₅.

4. Ἐκκλ. 3₂₁.

5. Πρβλ. σχετικῶς Ἐκκλ. 12₇.

6. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 263,402 κλπ.

αὐτοῦ ὁ Θεὸς μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον μετελαμπάδευσεν, ἀπ' εὐθείας μάλιστα, διὰ τῆς θείας αὐτοῦ «πνοῆς» (הַנְּשִׁימָה) τὸ **יְהוָה הַיְיָ**¹.

Μεθ' ὅσα εἶπομεν ἀνωτέρω περὶ τῆς κοσμολογικῆς δυνάμεως ἐκφραζομένης διὰ τοῦ **יְהוָה**, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὸν δι' αὐτοῦ ἔργω ἀποκαλυπτόμενον Θεόν, ὡς δημιουργόν, ζωοδότην, προνοητὴν καὶ ἀνακαινιστὴν τοῦ σύμπαντος, **יְהוָה הַיְיָ** («πνεῦμα Θεοῦ»), ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸν δι' αὐτοῦ δημιουργηθέντα καὶ ὑπ' αὐτοῦ ζωοποιηθέντα ἄνθρωπον, ὡς ζωοποιοῦν τὴν **נְשָׁמָה** («ψυχὴν») καὶ χαρακτηριζόμενον ἐντεῦθεν ὡς **יְהוָה הַיְיָ** («πνεῦμα ζωῆς»), ἀποτελοῦν δὲ τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ δὴ ἐντὸς τῆς **נְשָׁמָה** αὐτοῦ ὑπάρχουσαν ζωτικὴν ἀρχὴν ἢ τὸ ζωαρχικὸν «πνεῦμα». Ἰπὸ δὲ τὸ φῶς τῶν ἤδη γενομένων διαπιστώσεων εἶναι προφανές, ὅτι καὶ τὸ **יְהוָה הַיְיָ** («πνεῦμα ζωῆς»), ὡς ἐκδήλωσις τοῦ **יְהוָה הַיְיָ**, ἔχει ἀναμφισβήτητον θεϊαν φύσιν καὶ σαφῶς ὑπερατομικὸν χαρακτήρα², ὅθεν καὶ πρέπει νὰ ἀντιδιαστέλληται, αὐστηρῶς μάλιστα, ἀπὸ τῶν δύο ἀτομικῶν συστατικῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει ὡς ζωαρχικὸν «πνεῦμα» ἢ ζωτικὴ ἀρχὴ καὶ δὴ εἰδικώτερον ἐνοικεῖ καὶ συνδέεται ἀρρήκτως μετὰ τοῦ πνευματικοῦ συστατικοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἤτοι μετὰ τῆς **נְשָׁמָה** («ψυχῆς»), ζωοποιοῦν καὶ καθιστῶν αὐτὴν **עֶדְרָא תַּחַת צֶוֶה**³ καὶ οὕτω δι' αὐτῆς ζωογονοῦν τὸν ὅλον ἄνθρωπον.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἔχει μὲν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος «πνεῦμα ζωῆς» (**יְהוָה הַיְיָ**) ἢ, ἀκριβέστερον, τοῦτο ὑπάρχει «ἐντὸς»⁴ αὐτοῦ, ὅφ' ἦν ἐννοίαν ὅμως καθορίζει ὁ ὑπερατομικὸς τοῦ «πνεύματος» τούτου χαρακτήρ καὶ δὴ καὶ ἡ θεία αὐτοῦ καταγωγὴ καὶ οὐσία, ἐφ' ὅσον, ὡς εἶπομεν, καὶ τὸ τοιοῦτο «πνεῦμα ζωῆς» εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ **יְהוָה הַיְיָ** («πνεῦμα Θεοῦ»)⁵,

1. Διὰν διαφωτιστικὸν εἶναι ἐν προκειμένῳ τὸ ἐρμηνεύον οὕτω τὴν β' ἀνθρωπολογικὴν διήγησιν (Ἐν. 2, 7) χωρίον τῆς Σοφ. Σολ. 15₁₁, ἐνθα δηλ. ὁ Θεὸς ἀναγνωρίζεται ὡς ὁ «ἐμφυσήσας πνεῦμα ζωτικόν» εἰς τὸν ἄνθρωπον.

2. Σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὴν χρῆσιν τοῦ **יְהוָה** ἐν Ἰεζ. 37, 63, ἐνθα μάλιστα οἱ Ὁ' ἀποδίδουν τοῦτο χαρακτηριστικῶς καὶ διὰ τοῦ «πνεῦμα ζωῆς».

3. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΒ', σελ. 599, 621-22, 627.

4. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ τὴν χαρακτηριστικὴν χρῆσιν τῆς προθέσεως **בְּ** («ἐν», «εἰς») ἐν σειρά ἄλλῃ σχετικῶν χωρίων, ὡς π.χ. Ἰεν. 6₁₇, 7₁₈, Ἰσα. Ν. 2₁₁, Ἰ Βασ. 40₈, Ἰδβ 27₉, 32₉, Ψαλμ. 103₁₈, 135₁₇, Ἰερ. 10₁₄, 51₁₇, Ἰεζ. 37_{5, 6, 18, 10, 14}, πρβλ. Ἐπ. Ἰερ. στ. 24. Πρὸς τοῦτοις πρβλ. Ἀββ. 2₁₉ καὶ τὴν ἐκεῖ χρῆσιν τοῦ **קָרָב** («ἐγκατον») κλπ.

5. Προχείρως πρβλ. ἐνταῦθα, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἰδίᾳ Ἰδβ 27₈, 34₁₄, Ψαλμ. 104₂₉₋₃₀, Ἰεζ. 37₁₄.

πραιτέρω δ' ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις τὸ «ἐξαποστέλλει»¹ καὶ «ἀνταναιρεῖ»² καὶ «ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ὁποῖου (ὑπάρχει) πνεῦμα πάσης σαρκὸς ἀνθρώπου»³. Ἐν τῇ ζωαρχικῇ αὐτοῦ δηλ. ἐκδηλώσει τὸ **יְהוָה** **יְהוָה** ἔρχεται κατ' εὐθειᾶν ἐκ τοῦ Θεοῦ καί, ὡς εἴπομεν, συνδέεται ἀρρήκτως μετὰ τῆς **שְׁנַי** («ψυχῆς») τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ ὁποῖα καὶ ἐνοικεῖ αἰωνίως, τῆς **שְׁנַי** («ψυχῆς») καθισταμένης οὕτως αἰωνίου φορέως τοῦ ζωαρχικοῦ πνεύματος⁴. Ἐν δὲ τῇ ιδιότητι τῆς ταύτης ἀποβαίνει ἡ **שְׁנַי** («ψυχῆ») θέσει ἀθάνατος, μετέχουσα δηλ. τῆς ἀθανασίας τοῦ ἐν τελευταία ἀναλύσει **יְהוָה** **יְהוָה**. Ὅθεν, ἐφ' ὅσον τὸ ἐνοικοῦν ἐν τῇ **שְׁנַי** («ψυχῆ») τοῦ ἀνθρώπου «πνεῦμα Θεοῦ», ἐν τῇ ζωαρχικῇ αὐτοῦ ἐκδηλώσει (**יְהוָה** **יְהוָה**), ὁμοῦ βεβαίως μετὰ τῆς «ψυχῆς», παραμένει ἐντὸς τοῦ ὕλικου συστατικοῦ, ἤτοι τοῦ «σώματος», «σαρκὸς» (**רֶשֶׁת**) τοῦ ἀνθρώπου⁵, εὐρίσκεται οὗτος ἐν ζῳῇ, ἐνῶ εὐθύς ὡς ὁ Θεός, ὅστις καὶ «δίδει τὸ πνεῦμα αὐτοῦ»⁶, θὰ θελήσῃ νὰ «συναθροίσῃ⁷ τὸ πνευμά του εἰς ἑαυτόν»⁸, «ἐξέρχεται»⁹ τοῦτο ἐκ τοῦ ἀνθρώπου¹⁰, ὅπερ κατὰ τὰς σχετικὰς μαρτυρίας τῆς Π.Διαθήκης ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ «τελευτήσῃ πᾶσα σὰρξ ὁμοθυμαδόν, πᾶς δὲ βροτὸς εἰς γῆν ἀπελεύσεται, ὅθεν

1. Οὕτως ἀποδίδουν οἱ Ο' τὸ ἐν Ψαλμ. 104₉₀ ὑπάρχον **יְהוָה**.

2. Οὕτως ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ο' τὸ ἐν Ψαλμ. 104₂₉ ὑπάρχον **יְהוָה**, πρβλ. ἐπίσης Ἰώβ 34₁₄, ἐνθα τοῦτο ἀποδίδεται διὰ τοῦ «συνέχω». Πρβλ. ὅσα ἀνωτέρω (σελ. 99) ἐλέχθησαν περὶ τῆς κινσεως, ὡς χαρακτηριστικῆς ιδιότητος τοῦ **יְהוָה**, διαγραφομένης ἤδη ὑπὸ τῆς ἀρχικῆς καὶ θεμελιώδους αὐτοῦ σημασίας (ακινούμενος ἀήρ). Ἐν προκειμένῳ δὲ πρβλ. καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν χρῆσιν τοῦ ρήματος **עָנַף** («κινῶ») ὁμοῦ μετὰ τοῦ **יְהוָה** ἐν Δαν. 2₈, Γεν. 41₈, Κρ. 13₂₅, Δαν. 2₁.

3. Ἰώβ 12₁₀.

4. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 622, 627.

5. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 435έξ.

6. Ἰεζ. 37₁₄, πρβλ. Ἰεζ. 37₈ κλπ.

7. Οὕτως ἀποδίδεται τὸ **יְהוָה**, περὶ οὗ καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν ὁ λόγος (τόμ. ΑΕ', σελ. 625).

8. Ἰώβ 34₁₄, πρβλ. Ψαλμ. 104₂₉.

9. Οὕτως ἀποδίδεται τὸ **עָנַף**, πρβλ. Ψαλμ. 146₄, ἐπίσης πρβλ. Σοφ. Σολ. 16₁₄. Πρὸς τούτους πρβλ. ὅσα περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ρήματος τούτου ἐλέχθησαν ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 620έξ.

10. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ τὴν ἐξ Ἰσου χαρακτηριστικὴν χρῆσιν τοῦ ρήματος **עָנַף** (II) («ἐκλείπω») ὁμοῦ μετὰ τοῦ **יְהוָה** ἐν Ψαλμ. 142₄, Ἠσ. 57₁₆, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος καὶ ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 607, ὑποσημ. 18.

καὶ ἐπλάσθη»¹ «καὶ ἐπιστρέψῃ ὁ χοῦς ἐπὶ τὴν γῆν, ὡς ἦν, καὶ τὸ πνεῦμα ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν Θεόν, ὃς ἔδωκεν αὐτόν»².

Οὕτως ἀπολύτως σαφῶς διαγράφεται, νομίζομεν, ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ἡ ἀθάνατος καὶ δὴ καθαρῶς πνευματικὴ φύσις τοῦ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχοντος Π̅η̅γ (ἁγίου πνεύματος), προσδιορίζεται δ' ἅμα καὶ ὁ ἀναμφιβόλως ὑπερατομικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ³. Ὑπογραμμιστέον, ἄλλως τε, ὅτι οὐδαμοῦ τῆς Π.Διαθήκης γίνεται λόγος περὶ θανάτου τοῦ Π̅η̅γ, ὡς εἶδομεν ὅτι συμβαίνει προκειμένου περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου συστατικοῦ ψ̅υ̅χ̅η̅ («ψυχῆ»)⁴. Μάλιστα δὲ οὐδέποτε ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ χαρακτηρίζεται ὁ ἄνθρωπος ὡς Π̅η̅γ («πνεῦμα»), τ.ἔ. οὐδέποτε τοῦτο τίθεται ὡς συνώνυμον τοῦ «ἄνθρωπος», ἐνῶ, ὡς διεπιστώσαμεν ἀνωτέρω, ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται ὡς «σῶμα», «σάρξ» (σ̅α̅ρ̅ξ̅)⁵ καὶ ὡς «ψυχῆ»⁶ καὶ ἐντεῦθεν τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀπαντοῦν ὡς συνώνυμα τοῦ «ἄνθρωπος»⁷. Ἐν ὄψει δὲ τῶν δεδομένων τούτων εἶναι δυνατόν νὰ κατανοηθῶν καὶ τινες χαρακτηριστικαὶ τῆς Π.Διαθήκης ἐκφράσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐν αἷς καὶ τὸ ὅτι οὗτος εἶναι «σάρξ..., πνεῦμα πορευόμενον καὶ οὐκ ἐπιστρέφον»⁸. Πρὸς τούτοις εἶναι ἄξια μνείας καὶ τὰ χωρία ἐκεῖνα, ἐνθα τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ζωαρχικῶς ἐκδηλούμενον ὁ̅μ̅η̅λ̅η̅ς Π̅η̅γ («πνεῦμα Θεοῦ») ἀπαντᾷ ὁμοῦ μετὰ τινος ἀντωνυμικοῦ ἐπιθήματος καὶ οὕτως ἐμφανίζεται, ἐκ πρώτης βεβαίως ὄψεως, ὡς κτῆμα τοῦ ἀνθρώπου⁹, ὡς, πρὸς τοῖς ἄλλοις, δηλοῖ ἰδίᾳ καὶ τὸ ψαλμικὸν «ἐξελεύσεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ ἐπιστρέψει εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ»¹⁰.

Ἐκ τῶν ἤδη ἐκτεθέντων δυνάμεθα, νομίζομεν, ἀνεπιφυλάκτως νὰ ἰσχυρισθῶμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ Π̅η̅γ (ἁγίου πνεύματος) γίνεται, εἰς πλείστας ὅσας περιπτώσεις, πρὸς δήλωσιν τοῦ ὅτι τὸ κατ' οὐσίαν πάντοτε διαφυλάσσον τὸν ὑπερατομικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα ζ ω α ρ χ ι κ ὸ ν «πνεῦμα Θεοῦ» (ὁ̅μ̅η̅λ̅η̅ς Π̅η̅γ) ἐνοικεῖ ἐν τῷ συγκεκριμένῳ ἀνθρώπῳ ζωοποιοῦν τὴν «ψυχὴν» αὐτοῦ καὶ δι' αὐτῆς τὸν ὅλον ἄνθρωπον καὶ ἄνευ τοῦ ὁποίου¹¹, δύναται τις νὰ

1. Ἰωβ 37₁₅.

2. Ἐκκλ. 12₇.

3. Πρβλ. ἐνταῦθα Σοφ.Σολ. 12₁.

4. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 603, πρβλ. ὁμοίως καὶ σελ. 621ἔξ.

5. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 422, 437.

6. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 603 καὶ δὴ σελ. 617ἔξ.

7. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 410, 419, 421ἔξ. κλπ.

8. Ψαλμ. 78₃₉.

9. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, πρβλ. ἰδίᾳ Ψαλμ. 31₁, 104₃₀, 142₁, Ἐκκλ. 3₂, κλπ.

10. Ψαλμ. 146₄.

11. Πρβλ. Ἰεζ. 37₅ἔξ.

εἶπη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι «νεκρός»¹, εἰς οὐδὲν διαφέρων τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν, τὸ ψευδὲς καὶ μάταιον τῶν ὁποίων προσφυστάτα καὶ ἐπιγραμματικῶς αἰτιολογεῖται ἐν σειρᾷ τῆς Π.Διαθήκης χωρίων ἐκ τοῦ ὅτι «οὐδὲ γὰρ ἐστὶν πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν»². Λίαν διαφωτιστικὸν δ' εἶναι ἐν προκειμένῳ καὶ τι χωρίον τῆς Σοφίας Σολομῶντος, ὅπερ ἀναφερόμενον εἰς τὸ «ἄπνον»³ τῶν εἰδώλων καὶ τὸ ψευδὲς τῶν θεῶν, ἔνεκα τῆς ἀπουσίας ἐξ αὐτῶν «παντὸς πνεύματος»⁴, δηλοῖ, ὅτι τοῦτο ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός ὅτι «ἄνθρωπος γὰρ ἐποίησεν αὐτοὺς καὶ τὸ πνεῦμα δεδανεισμένος ἔπλασεν αὐτούς»⁵. Ὅθεν κατὰ τὴν σχετικὴν ἀνθρωπολογικὴν διδασκαλίαν ὀλοκλήρου τῆς Π.Διαθήκης, ὡς αὕτη σαφῶς καὶ ἐπιγραμματικῶς ἅμα διατυποῦται καὶ ἐν τῷ προμνημονευθέντι δευτεροκανονικῷ χωρίῳ, ὁ διφυῆς ἄνθρωπος, ὅστις, ὡς διεπιστώσαμεν ἀνωτέρω, εἶναι «σάρξ», «σῶμα» (רֶשֶׁת) καὶ εἶναι καὶ «ψυχὴ» (נְשָׁמָה)⁷, εἶναι ἐπίσης καὶ τὸ «πνεῦμα δεδανεισμένος»⁸ καὶ ἐντεῦθεν «πνεῦμα πορευόμενον καὶ οὐκ ἐπιστρέφον»⁹.

Καθ' ὅλας ὁμοίως τὰς ἐνδείξεις, εἰς τινὰς περιπτώσεις πρόκειται περὶ λίαν χαρακτηριστικῆς ἐξ α τ ο μ ι κ ε ὑ σ ε ω ς τοῦ θεμελιωδῶς ὑπερατομικοῦ θείου καὶ ζωαρχικοῦ «πνεύματος», τοῦτο δὲ συμβαίνει ἰδίᾳ ἐκεῖ, ἔνθα διὰ τοῦ קַיָּה («πνεῦμα»), ὡς ὄρου περιληπτικοῦ καὶ κατὰ συνεκδοχὴν χρησιμοποιοιμένου, δηλοῦται ἅμα καὶ ἡ נְשָׁמָה («ψυχὴ») καὶ γενικῶς ἡ ὅλη τοῦ ἀνθρώπου πνευματικὴ καὶ ζωηφόρος φύσις, ἐν ἄλλοις λόγοις τὸ αἰωνίως ἐνοικοῦν καὶ ἀρρήτως μετὰ τῆς נְשָׁמָה («ψυχῆς») συνδεόμενον, ζωοποιοῦν δὲ καί, ὡς κατωτέρω θέλομεν διαπιστώσει, καθιστῶν αὐτὴν ἔδραν τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν λειτουργιῶν מִיְהִלָּה קַיָּה («πνεῦμα Θεοῦ»), τίθεται ἀντὶ τῆς נְשָׁמָה («ψυχῆς») ¹⁰, ὡς ἤδη μὲν ἐν τοῖς πρόσθεν ὑπεδηλώσαμεν ¹¹, μαρ-

1. Πρβλ. Σοφ.Σολ. 15₁₇.

2. Ψαλμ. 135₁₇.

3. Σοφ.Σολ. 15₅✠

4. Ἀββ. 2₉.

5. Σοφ.Σολ. 15₁₆.

6. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΒ', ἰδίᾳ σελ. 422,437.

7. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΒ', σελ. 419,603,617εξ.

8. Σοφ.Σολ. 15₁₆.

9. Ψαλμ. 78₃₉, πρβλ. Σοφ.Σολ. 16₁₄.

10. Πρὸς τοὺς ἄλλοις, πρβλ. ἰδίᾳ Γεν. 45₂₇, Ἰησ. Ν. 2₁₁, Κρ. 15₁₉, Ι Σαμ. 30₁₂, Ι Βασ. 10₅, Ἦσ. 54₆, Ἰεζ. 3₁₄, 21₁₂, ὡς καὶ Ἐξ. 6₉, Ψαλμ. 77₄₇, 143₇, Σοφ.Σειρ. 34₁₈, Βαρ. 2₁₇. Πρβλ. ἐπίσης σειρὰν τοιούτων χωρίων ἐν τέλει τῆς παρούσης παραγράφου, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς.

11. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΒ', σελ. 622.

τυρεῖ δέ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ σειρὰ σχετικῶν τῆς Π. Διαθήκης χωρίων¹, ἐν οἷς καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ψαλμωδοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἀπευθυνόμενον «εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου»². Σημειωτέον μάλιστα ὅτι ἡ τοιαύτη ἐξήγησις τῆς ἐξατομικεύσεως τοῦ $\Pi\eta\eta$, ἦτοι ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἀντὶ τῆς $\Psi\eta\eta$ («ψυχῆς»), γίνεται ἰδιαιτάτα ἐμφανῆς καὶ ἐκεῖ, ἔνθα τὸ $\Pi\eta\eta$ ἀπαντᾷ ἐν αἷς σημασίαις καὶ ἡ $\Psi\eta\eta$, συντασσόμενον μετὰ τῶν αὐτῶν, ὡς καὶ ἐκείνη, ρημάτων, ὡς, πρὸς τοῖς ἄλλοις, δεικνύει ἰδίᾳ καὶ ὁ τοσοῦτον χαρακτηριστικὸς συνδυασμὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν $\eta\eta\eta^3$, $\gamma\alpha\rho$ (II)⁴, $\omega\beta^5$, $\eta\lambda\lambda^6$, $\eta\mu\gamma$ (II)⁷ κ.ἄ.⁸ Ἄλλως τε ἡ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ἐξατομικεύσις τοῦ $\Pi\eta\eta$ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ πιστοῦται, νομίζομεν, καὶ διὰ τῆς, ἔστιν ὅτε, ἀποδόσεως τοῦ ὄρου $\Pi\eta\eta$ («πνεῦμα») διὰ τοῦ ὄρου $\Psi\eta\eta$ («ψυχῆ») ⁹ ὑπὸ τῶν Ο', διακρινάντων προφανῶς οὐ μόνον τὴν ὑπάρχουσαν ἐν προκειμένῳ ἐννοιολογικὴν συγγένειαν καὶ δὴ καὶ τὸν ἐν τοῖς πρόσθεν ἐπισημανθέντα στενωτάτον σύνδεσμον τῶν ἀνθρωπολογικῶν τεχνικῶν ὄρων $\Pi\eta\eta$ («πνεῦμα») καὶ $\Psi\eta\eta$ («ψυχῆ») ¹⁰, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἀπορρέουσαν, οὐχὶ σπανίαν, ἐννοιολογικὴν ταύτισιν τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπερατομικῆς ζωαρχικῆς καί, ὡς πρόκειται κατωτέρω νὰ διαπιστώσωμεν, πνευματικῆς ἀρχῆς ἐν $\eta\eta\eta$ («πνεῦμα Θεοῦ»), πρὸς τὸ ἀτομικὸν πνευματικὸν συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου, δηλ. τὴν $\Psi\eta\eta$ («ψυχῆ»). Ἀκριβῶς δ' ἡ τοιαύτη συνειδοχικὴ ταύτισις ἐμφαίνεται, ὡς εἶδομεν, ἐν τῇ ἐναλλαγῇ τῶν ὄρων $\Pi\eta\eta$ («πνεῦμα») καὶ $\Psi\eta\eta$ («ψυχῆ»). Τέλος θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ παρατηρήσωμεν ἐν προκειμένῳ, ὅτι ἐνίοτε εἶναι πιθανὸν ἡ τοιαύτη ἐναλλαγὴ τῶν περιῶν λόγος ὄρων νὰ ἐρείδῃται καὶ ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐν πολλοῖς ταυτίζεται ἡ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης σημασία τῶν ὄρων $\Psi\eta\eta$ καὶ $\Pi\eta\eta$, δεδομένου ὅτι, ὡς καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν διεπιστώσαμεν, ἡ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης σημασία τοῦ μὲν πρῶ-

1. Πρβλ. σελ. 107, ὑποσημ. 10.

2. Ψαλμ. 31₆, πρβλ. Ψαλμ. 104₂₉, 142₄, Ἐκκλ. 3₂₁ κλπ.

3. Ὡς π.χ. Γεν. 45₂₇.

4. Ἰώβ 21₄, Μιχ. 2₇, πρβλ. $\gamma\alpha\rho$ (Παροιμ. 14₂₉), $\gamma\eta\eta$ (Ἐξ. 6₉♣).

5. Κρ. 15₁₉, Ι Σαμ. 30₁₂, Ἰώβ 9₁₈, 15₁₈ κλπ.

6. Πρβλ. ἰδίᾳ Ψαλμ. 143₇.

7. Ψαλμ. 142₄, Ἡσ. 57₁₆.

8. Πρβλ. ἐπίσης τὸν σύνδεσμον τοῦ $\Pi\eta\eta$ ὁμοῦ μετὰ τοῦ $\eta\eta$ (II) ἐν Ἐξ. 3₁₁ κλπ.

Πρβλ. F. BAUMGÄRTEL, μν. ἐργ., σελ. 358-359, ὡς ἐπίσης καὶ ἐν τέλει τῆς παραγράφου ταύτης.

9. Γεν. 41₈, Ἐξ. 35₂₁, Σοφ. Σειρ. 7₁₁.

10. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΔΕ', σελ. 413έξ., 622έξ., 627, ὡς καὶ σελ. 104έξ.

του εἶναι «πνοή»¹ τοῦ δὲ δευτέρου «ὁ κινούμενος ἀήρ», ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅμως τῆς «πνοῆς» καὶ ὡς βιολογικοῦ φαινομένου².

Ἐκ παραλλήλου ὅμως πρὸς τὴν σκιαγραφηθεῖσαν πρῶτην, ἐξ ἐπόψεως ἐνεργείας, κατεύθυνσιν τοῦ **ἰηλξ πηρ** («πνεύματος Θεοῦ»), ὡς τῆς κατὰ τε τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀποκαλυπτομένης κοσμολογικῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς, ὡς εἴρηται, ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δημιουργικῶς, ζωαρχικῶς, ἀνακατασκευαστικῶς καὶ προνοητικῶς, μαρτυρεῖται πολλαχῶς ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ἢ ὑπαρξίς καὶ τῆς ἤδη ἀνωτέρω ἐπισημανθείσης δευτέρας ἐνεργείας τοῦ **ἰηλξ πηρ**, ὡς τῆς δι' ὅλης τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας ἀποκαλυπτομένης πνευματικῆς δυνάμεως. Ἐνταῦθα δὲ καὶ πρὶν ἢ χωρήσωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς νέας ταύτης ἐνεργείας, πρέπει νὰ υπογραμμίσωμεν τὴν πολλαχῶς πιστουμένην βαθυτέραν σχέσιν, ἣτις ὑφίσταται μεταξύ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας ταύτης ἐνεργείας τοῦ **ἰηλξ πηρ** καὶ τῶν ἐπὶ μέρους ἐκδηλώσεων αὐτῶν. Καὶ πράγματι εἰς τὴν ἤδη ἐξεταζομένην πνευματικὴν δύναμιν ἀναφέρονται, ὡς θέλομεν εὐθὺς διαπιστώσει, οὐ μόνον αἱ θεμελιώδεις ιδιότητες, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῆς κοσμολογικῆς δυνάμεως, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐκδηλώσει αὐτῆς ὡς τοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ζωαρχικοῦ «πνεύματος». Ἡ σχέσις αὕτη τῶν δύο κατευθύνσεων, ὡς δύναται τις νὰ ἀντιληφθῇ, ἐρείδεται σταθερῶς ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἀμφοτέραι εἶναι ἐνέργειαι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ **ἰηλξ πηρ** («πνεύματος Θεοῦ»). Ἄλλ' ἐνῶς ἠέπισης διὰ τοῦ **ἰηλξ πηρ** ἐμφαινόμενη κοσμολογικὴ δύναμις, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐξετέθη, μόνον γενικώτερον ἀναφέρεται εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ δὴ εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ζωοποίησιν αὐτοῦ, ἦτοι σχετίζεται κυρίως πρὸς τὴν βιολογικὴν τοῦ ἀνθρώπου πλευράν, οὕτω μόνον ἀποβαίνουσα καὶ ἀνθρωπολογικὸς τῆς Π.Διαθήκης ὅρος, ἐξ ἄλλου τὸ **ἰηλξ πηρ**, ὡς πνευματικὴ δύναμις, ἐξ ὅλων τῶν δημιουργημάτων τῆς ἐξαήμερου, ὡς θέλομεν καὶ ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἐρεύνης ταύτης διαπιστώσει, ἀφορᾷ εἰδικῶς μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ οὐχὶ εἰς τὰ ζῷα, σχετιζόμενον μάλιστα πρὸς τὴν πνευματικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὴ πρὸς τὸν ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν αὐτοῦ βίον καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἐννοία αὐτοῦ ἐνδιαφέρει μεγάλως τὴν ἀνθρωπολογίαν τῆς Π.Διαθήκης. Κατὰ ταῦτα, ἐπὶ τῇ βᾶσει πάντων τῶν σχετικῶν τῆς Π.Διαθήκης δεδομένων ἐξετάζων τις εἰδικώτερόν πως τὸ **ἰηλξ πηρ**, ὡς πνευματικὴν δύναμιν, ἐπισημαίνει κατ' ἀρχὴν τὰς θεμελιώδεις αὐτοῦ ιδιότητας, ἦτοι ὅτι καὶ τοῦτο ἔχει

1. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 595έξ.

2. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 98έξ.

μὲν ἀθάνατον καὶ καθαρῶς πνευματικὴν φύσιν, σαφῶς ὑπερατομικὸν χαρακτῆρα καὶ θείαν καταγωγὴν, ὡς δηλ. καὶ ἡ κοσμολογικὴ δύναμις, ἀλλ' ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνεργεῖ τοῦτο ποικιλοτρόπως ὡς «πνεῦμα» ἐν τῇ στενωτέρᾳ τῆς λέξεως ἐννοία. Ἀκριβῶς δὲ ἡ τελευταία αὕτη ἰδιότης τῆς πνευματικῆς δυνάμεως, ὁμοῦ βεβαίως μετ' ἄλλων, τὰς ὁποίας ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἐπισημάνωμεν ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἐρέυνης ταύτης, ἀποτελεῖ σπουδαίαν καὶ δὴ εἰδοποιὸν διαφορὰν αὐτῆς ἀπὸ τῆς κοσμολογικῆς δυνάμεως.

Ἐξ ἄλλου, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι δυνατόν, νομίζομεν, νὰ διακρίνη τις κυρίως δύο ἐπὶ μέρους ἐκδηλώσεις τοῦ **ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ**, καὶ δὴ πρῶτον μὲν τὴν ἐκδήλωσιν αὐτῆς ὡς χαρισματικοῦ «πνεύματος» καὶ δεύτερον τὴν ἐκδήλωσιν αὐτῆς ὡς πνευματικῆς ἀρχῆς. Τὰ ἔκτυπα λοιπὸν χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἑκατέρας τῶν ἐκδηλώσεων τούτων ἐρχόμεθα ἐφεξῆς νὰ ἐξετάσωμεν, ἀναλύοντες τὴν ἐννοίαν αὐτῶν. Προσεκτικὴ ἐξέτασις τῶν δύο ἐκδηλώσεων δεικνύει, ὅτι ἐν αὐστηρᾷ ἐννοίᾳ μόνον ἡ δευτέρα τούτων, δηλ. τὸ **ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΡΧΗ**, ἐμπίπτει εἰς τὴν παροῦσαν εἰδικωτέραν ἐρευναν, ἀποτελοῦσα τεχνικὸν τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Π.Διαθήκης ὄρον, ἐνῶ ἡ πρώτη, τ.ἔ. τὸ χαρισματικὸν «πνεῦμα», ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὴν θεολογίαν τῆς Π.Διαθήκης, τῆς ὁποίας καὶ συνιστᾷ ἴδιον τεχνικὸν ὄρον. Ἡ ἐν τῇ παραγράφῳ ὅμως ταύτῃ, ἔστω καὶ σύντομος, ἐνασχόλησις περὶ τὸ χαρισματικὸν «πνεῦμα» κρίνεται σκόπιμος καὶ δὴ καθίσταται ἀναγκαία οὐ μόνον διότι τοῦτο ἐκδηλοῦται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἄρα ἄπτεται καὶ τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ διότι τοῦτο σχετίζεται, στενῶς μάλιστα, πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀρχήν. Ὅθεν ἡ, ἔστω καὶ εἰς ἀδράς γραμμάς, ἐξέτασις τῆς μόνον διὰ λόγους συστηματικοῦς προτασσομένης ἐκδηλώσεως τῆς πνευματικῆς δυνάμεως, ὡς χαρισματικοῦ «πνεύματος», γίνεται ἐν προκειμένῳ γενικώτερον μὲν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἤδη ἐπιχειρημένης σκιαγραφήσεως τῆς ἐννοίας τοῦ **ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΘΕΟΥ** («πνεύματος Θεοῦ»), ἐν τῇ σχέσει αὐτοῦ πρὸς τὴν περὶ ἀνθρώπου διδασκαλίαν τῆς Π.Διαθήκης, εἰδικώτερον δὲ πρὸς διευκλύνειν τῆς ἐρέυνης τοῦ **ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ** καὶ δὴ ὡς τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς, ἀποτελοῦσης ἀνθρωπολογικὸν ὄρον τῆς Π.Διαθήκης.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πρώτην ἐκδήλωσιν τῆς πνευματικῆς δυνάμεως, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἐννοία τοῦ **ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΘΕΟΥ** («πνεύματος Θεοῦ»), καθορίζεται ὑπὸ τῶν κυρίων αὐτοῦ γνωρισμάτων, ἅτινα εἶναι ἐξ ἐπόψεως μὲν χαρακτῆρος τὸ ὑπερατομι-

κὸν καὶ δὴ τὸ καθαρῶς χαρισματικὸν αὐτοῦ, ἐξ ἐπόψεως δὲ ἐνεργείας τὸ σαφῶς ὑπερφυσικὸν καὶ ἔκτακτον, ἅμα δὲ καὶ τὸ κατὰ τὰς περιστάσεις ποσοτικῶς διάφορον αὐτοῦ καὶ τέλος, ἐξ ἐπόψεως εἰδούς καὶ τρόπου τῶν ἐπὶ μέρους αὐτοῦ ἐκδηλώσεων, ἡ ποικιλία αὐτοῦ, προσδιοριζομένη ἀναλόγως τοῦ ἐκάστοτε σκοποῦ, δι' ὃν τοῦτο ἐκπορεύεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Πρὶν δ' ἢ χωρήσωμεν εἰς τὰ περαιτέρω, πρέπει νὰ σημειώσωμεν ἐναυῦθα, ὅτι ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ἰδίᾳ τὸ χαρισματικὸν «πνεῦμα» δὲν ἀπαντᾷ μόνον ὑπὸ τὴν ἤδη γνωστὴν αὐτοῦ μορφήν, ἦτοι ὡς **יְהוָה שְׁרָפָה** («πνεῦμα Θεοῦ»)¹, ἀλλὰ συνηθέστερον καὶ ὡς **יְהוָה שְׁרָפָה** («πνεῦμα Κυρίου»)², σπανιώτατα δὲ ὡς **יְהוָה שְׁרָפָה** («πνεῦμα Κυρίου»)³, ἐνῶ πρὸς ἔκφρασιν τῆς αὐτῆς ἐννοίας γίνεται ἐνίοτε χρῆσις τοῦ **שְׁרָפָה** («πνεῦμα») ὁμοῦ μετ' ἀντωνυμικοῦ ἐπιθήματος ἐνικοῦ, βεβαίως, ἀριθμοῦ⁴. Κατὰ ταῦτα, εἰδικώτερον διὰ τῆς ἐκδηλουμένης, ὡς χαρισματικοῦ «πνεύματος», πνευματικῆς δυνάμεως **יְהוָה שְׁרָפָה** («πνεῦμα Θεοῦ») ἢ **יְהוָה שְׁרָפָה** («πνεῦμα Κυρίου»), ὁ Θεὸς ἐνεργῶν ἐκτάκτως ἐπὶ τινι συγκεκριμένῳ σκοπῷ ἐμπνέει, φωτίζει, ἐνδυναμώνει, στηρίζει, καθοδηγεῖ, ἐνδύει δι' ἐκτάκτων καὶ ὑπερφυσικῶν πνευματικῶν ἢ καὶ σωματικῶν ἔτι δυνάμεων καὶ δὴ διὰ ποικίλων θείων χαρισμάτων τὸ ἐκάστοτε «σκεῦος ἐκλογῆς»⁵ αὐτοῦ, εἰς ὃ καὶ ἀποκαλύπτεται ὑπερφυσικῶς. Διὰ δὲ τοῦ ἐκάστοτε ἐκλεκτοῦ του, ὡς διὰ θείου ὄργάνου, ἐνεργῶν ὁ Θεὸς ἐπεμβαίνει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας καὶ ρυθμίζει οὐ μόνον τὰς τύχας καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ περιουσίου αὐτοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν «ἐθνῶν»⁶, δηλ. κατευθύνει ἅμα τὸν ροῦν καὶ κυριαρχεῖ γενικῶς καὶ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας⁷, ἥτις οὕτως ἀποβαίνει, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, ἱστορία τῆς σωτηρίας. Ἐντεῦθεν, ἀναλόγως τῆς

1. Ὡς π.χ. Γεν. 41_{8,9}, Ἐξ. 31₈, 35_{3,4}, Ἀριθμ. 24₂, I Σαμ. 10₁₀, 14₁₈, 19_{20,28}, II Χρον. 15₁, 24₂₀, Ἰεζ. 11_{2,β}, Δαν. 4_{6,8}, 5_{11,14}. Σημειωτέον ὅτι ἔστιν ὅτε τοῦτο ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ο' διὰ τοῦ «πνεῦμα Κυρίου» (I Σαμ. 11₈, II Χρον. 15₁).

2. Κρ. 3₁₀, 6_{8,4}, 11₂₉, 13₂₆, 14_{6,19}, 15₁₄, I Σαμ. 10₈, 16₁₃, II Σαμ. 23₂, I Βασ. 18₁₂, II Βασ. 2₁₆, II Χρον. 18₂₃, 20₁₄, Ἡσ. 11₂, 63₁₄, Ἰεζ. 11₅, Μιχ. 3₈, πρβλ. Σοφ. Σολ. 1₇.

3. Ἡσ. 61₁.

4. Οὕτω πρβλ. μετ' ἀντωνυμικοῦ ἐπιθήματος α' προσώπ. («πνεῦμά μου») ἐν Ἰωὴλ 3_{1,2}, Ἀγγ. 2₅, Ζαχ. 4₈, Ἡσ. 42₁, 44₈, Ἰεζ. 36₂₇, («πνεῦμα τὸ ἐμὸν») ἐν Ἡσ. 59₂₁, β' προσώπ. («πνεῦμά σου») ἐν Νεεμ. 9_{20,30}, Ψαλμ. 143₁₀. γ' προσώπ. («πνεύματος αὐτοῦ») ἐν Ἀριθμ. 11₂₉, Ζαχ. 7₁₆, Ἡσ. 34₁₆, 48₁₆ κλπ.

5. Πράξ. 9₁₅.

6. Οὕτως, ὡς γνωστόν, ἀποδίδουν οἱ Ο' τὸ ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ ὑπάρχον **יְהוָה**, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ **יְהוָה** (I).

7. Γενικώτερον πρβλ. ἐναυῦθα Β.ΒΕΛΛΑ, Θεὸς καὶ Ἱστορία ἐν τῇ Ἰσραηλιτικῇ Θρησκείᾳ, Ἀθήναι 1934.

ἐκάστοτε συναφοῦς πρὸς τε τὸν σκοπὸν καὶ τὰς περιστάσεις διαφόρου ἐνεργείας τοῦ τοιοῦτου **χαρισματικοῦ** «πνεύματος», ἐμφανίζονται ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ καὶ αἱ πρὸς τοὺς ἐκάστοτε ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ ποικίλαι ἐκδηλώσεις τοῦ **יְהוָה** («πνεύματος Θεοῦ»), ἢ ἄλλως τοῦ **יְהוָה** («πνεύματος Κυρίου»), τ.ἔ. τὰ διάφορα αὐτοῦ χαρίσματα, ὡς ταῦτα ἀποκαλύπτονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς σωτηρίας τῆς Π.Διαθήκης.

“Ὅσον δ’ ἀφορᾷ εἰδικώτερον εἰς τὸ **χαρισματικὸν** «πνεῦμα», ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ εἰσάγουν, νομίζομεν, οἱ ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ χρησιμοποιοῦμενοι ἐκάστοτε λίαν διαφωτιστικοὶ **τεχνικοὶ ὄροι**, ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἀποστολὴν ἢ μετὰδοσιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς διὰ μέσου τῶν αἰώνων τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας θείου ἐκλεκτοὺς. Οὕτως ἀπλῶς σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὴν ὁμοῦ μετὰ τοῦ **יְהוָה** χρῆσιν τῶν ρημάτων **מלא** («ἐμπίπλημι»)¹, **שׂים** («ἐπιτίθημι»)², «τίθημι»)³, **נתן** («δίδωμι»)⁴, «ἐπιτίθημι»)⁵, «ἐμβάλλω»)⁶, **היה** («γίγνομαι»)⁷, **נח** («ἐπαναπαύομαι»)⁸, «ἀναπαύομαι»)⁹, **לכש** («ἐνδύω»)¹⁰, «ἐνδυναμῶ»)¹¹, **פעפ** («συνεκπορεύομαι»)¹², **צלח** («ἄλλομαι»)¹³, «ἐφάλλομαι»)¹⁴, **קדש** («ἐγκαινίζω»)¹⁵, **שפך** («ἐκχέω»)¹⁶, **שלח** («ἀποστέλλω»)¹⁷, «ἐξαποστέλλω»)¹⁸, **צמד** («ἐφίστημι»)¹⁹, **ערה** («ἐπέρχομαι»)²⁰, **יצ׳** («ἐπιτίθημι»)²¹, **ידר** («κατα-

1. Ἐξ. 28₈, 31₈, 35₃₁, Δευτ. 34₉, Μιχ. 3₈.
2. Ἀριθμ. 11₁₇.
3. Ἦσ. 63₁₁.
4. Ἀριθμ. 11₂₉, II Βασ. 19₇, Νεεμ. 9₂₀, Ἦσ. 42₁, Ἰεζ. 36₂₇.
5. Ἀριθμ. 11₂₅.
6. Ἦσ. 37₇.
7. Ἀριθμ. 24₂, Κρ. 3₁₀, 11₂₉, I Σαμ. 19_{20,28}, II Βασ. 2₉, II Χρον. 15₁, 20₁₄.
8. Ἀριθμ. 11_{25,28}, II Βασ. 2₁₅.
9. Ἦσ. 11₂, πρβλ. Ἦσ. 63₁₄.
10. I Χρον. 12₁₉, II Χρον. 24₂₀.
11. Κρ. 6₃₄.
12. Κρ. 13₃₁. ὁμοῦ μετὰ τοῦ **ללח** (I) («ἄρχομαι»).
13. Κρ. 14_{8,19}, 15₁₄, I Σαμ. 10₁₀.
14. I Σαμ. 10_{8,11,6,16,18}.
15. Ψαλμ. 51₁₂.
16. Ἰωήλ 3_{1,2}, Ζαχ. 12₁₀.
17. Ἦσ. 48₁₆, 61₁.
18. Ζαχ. 7₁₃.
19. Ἀγγ. 2₅.
20. Ἦσ. 32₁₅.
21. Ἦσ. 44₈.

βαίνω»)¹, כּוּחַ («ἐρχομαι»)², נָפַל («πίπτω»)³, לָצַח («ἀφαιρῶ»)⁴, «παρωρῶ»)⁵ καὶ רָבַע (I) («παρέρχομαι»)⁶.

Σύντομος ἔπειτα ἐπισκόπησις τῆς ἱστορίας τοῦ περιουσίου λαοῦ ἀνευρίσκει τοὺς ἐκάστοτε ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὧν «ἀνεπαύσατο» τὸ χάρισμα τικὸν «πνεῦμα». Ἐν πρώτοις ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν τούτων προβάλλουν ἐνταῦθα οἱ ἡγέται τοῦ ἀρχαίου Ἰσραήλ, ἐν οἷς ἰδίᾳ ὁ Μωϋσῆς⁷, ἔπειτα δὲ οἱ «ἐβδομήκοντα τῶν πρεσβυτέρων Ἰσραήλ»⁸, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ⁹, περὶ οὗ ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ χαρακτηριστικῶς λέγεται ὅτι εἶναι «ἄνθρωπος, ὃς ἔχει πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ»)¹⁰ καὶ οἱ «κριταὶ» Γοθονιήλ¹¹, Γεδεών¹², Ἰεφθάε¹³ καὶ δὴ καὶ ὁ Σαμψών¹⁴, ὡς ἐπίσης οἱ τρεῖς βασιλεῖς τοῦ ἀδαιρέτου Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους, ἦτοι οἱ Σαούλ¹⁵, Δαβίδ¹⁶ καὶ Σολομών¹⁷. Ἐπειτα μνημονευτέοι οἱ κατὰ τὰς ρητὰς μαρτυρίας τῆς Π.Διαθήκης, ἐπὶ τινι συγκεκριμένῳ σκοπῷ, «ἐνδυνάστες» ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δι' ἐκτάκτου χάρισμα τικὸν «πνεύματος»

1. Ἑσ. 63₁₄.

2. Ἰεζ. 2₂, 3₂₄.

3. Ἰεζ. 11₈.

4. Ἀριθμ. 11₁₇.

5. Ἀριθμ. 11₂₅✕

6. ΙΙ Χρον. 18₂₃, ὁμοῦ μετὰ τοῦ קָרַח («δόδος»).

7. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ ἰδίᾳ Ἀριθμ. 11₁₇ («Καὶ καταβήσομαι καὶ λαλήσω ἐκεῖ μετὰ σου καὶ ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἐπὶ σοὶ καὶ ἐπιθήσω ἐπ' αὐτούς...»), πρβλ. Ἀριθμ. 11₂₅.

8. Ἐξ. 24₁, πρβλ. Ἀριθμ. 11₂₅ («Καὶ κατέβη Κύριος ἐν νεφέλῃ καὶ ἐλάλησε πρὸς αὐτὸν καὶ παρείλατο ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἐπ' αὐτῷ καὶ ἐπέθηκον ἐπὶ τοὺς ἐβδομήκοντα ἄνδρας τοὺς πρεσβυτέρους ὡς δὲ ἐπανεπαύσατο τὸ πνεῦμα ἐπ' αὐτούς...»).

9. Πρβλ. Δευτ. 34₉ («Καὶ Ἰησοῦς υἱὸς Ναυῆ ἐνεπλήσθη πνεύματος συνέσεως, ἐπέθηκε γὰρ Μωϋσῆς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν...»).

10. Ἀριθμ. 27₁₈.

11. Πρβλ. Κρ. 3₁₀ («Καὶ ἐγένετο ἐπ' αὐτόν πνεῦμα Κυρίου, καὶ ἔκρινε τὸν Ἰσραήλ...»).

12. Πρβλ. Κρ. 6₈₄ («Καὶ πνεῦμα Κυρίου ἐνεδυνάμωσε τὸν Γεδεών»).

13. Πρβλ. Κρ. 11₂₉ («Καὶ ἐγένετο ἐπὶ Ἰεφθάε πνεῦμα Κυρίου...»).

14. Πρβλ. Κρ. 13₂₅ («Καὶ ἤρξατο πνεῦμα Κυρίου συνεκπορεύεσθαι αὐτῷ ἐν παρεμβολῇ Δάν καὶ ἀνὰ μέσον Σαράα...»), πρβλ. περαιτέρω Κρ. 14_{6,19}, 15₁₄ («καὶ ἤλατο ἐπ' αὐτόν πνεῦμα Κυρίου»).

15. Πρβλ. Ι Σαμ. 10₁, ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Ι Σαμ. 16₁₃. Πρὸς τούτοις πρβλ. Ι Σαμ. 10_{6,10}, 19₂₃.

16. Πρβλ. Ι Σαμ. 16₁₈ («Καὶ ἔλαβε Σαμωνὴλ τὸ κέρασ τοῦ ἐλαίου καὶ ἔχρισεν αὐτὸν ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ ἐφήλατο πνεῦμα Κυρίου ἐπὶ Δαυὶδ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ἐπᾶνω»), ΙΙ Σαμ. 23₂.

17. Πρβλ. Σοφ. Σολ. 7₇.

άνδρες, ἦτοι ὁ Ἰωσήφ¹, ὁ Βεσελεὴλ² κ.ά.³, ὡς καὶ οἱ Ἀμασαί⁴, Ἀζαρίας⁵, Ὀζιήλ⁶ κλπ⁷. Ὅτι δὲ μεταξύ τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ ἰδιάζουσιν θέσιν κατέχουν οἱ διὰ τοῦ χαρισματικοῦ πνεύματος προικισθέντες καὶ εἰς τὸ προφητικὸν ἀξίωμα ἀναδειχθέντες, μάλιστα εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ εἴπωμεν. Ἐννοοῦνται δὲ βεβαίως ἐν προκειμένῳ οὐ μόνον ὁ Ἡλίας⁸, ὁ Ἐλισσαῖος⁹, ὁ Ἡσαΐας¹⁰, ὁ Ἰεζεκιήλ¹¹ καὶ ὁ Δανιήλ¹², περὶ ὧν ρηταί εἶναι αἱ σχετικαὶ μαρτυρίαι τῆς Π. Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ γενικῶς ἅπαντες οἱ προφῆται¹³, χαρακτηριζόμενοι λίαν ἐπιγραμματικῶς ὡς «πνευματοφόροι»¹⁴.

1. Γεν. 41₈₈ («...Μὴ εὐρήσομεν ἄνθρωπον τοιοῦτον, ὃς ἔχει πνεῦμα Θεοῦ ἐν αὐτῷ»).

2. Ἐξ 31₈, 35₈₁ («Καὶ ἐνέπλησεν αὐτὸν πνεῦμα θεῖον σοφίας καὶ συνέσεως καὶ ἐπιστήμης πάντων...»).

3. Ἐξ 28₉ («Καὶ σὺ λάλησον πᾶσι τοῖς σοφοῖς τῆ διανοία, οὗς ἐνέπλησα πνεύματος αἰσθήσεως...»).

4. Ι Χρον. 12₁₉ («Καὶ πνεῦμα ἐνέδυσεν τὸν Ἀμασαὶ ἄρχοντα τῶν τριάκοντα...»).

5. ΙΙ Χρον. 15₁ («Καὶ Ἀζαρίας υἱὸς Ὡδῆδ, ἐγένετο ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα Κυρίου...»).

6. ΙΙ Χρον. 20₁₄ («Καὶ τῷ Ὀζιήλ τῷ τοῦ Ζαχαρίου.....ἐγένετο ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα Κυρίου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ»).

7. Πρβλ. ἰδίᾳ Ἀριθμ. 11_{26,29} κλπ.

8. Ι Βασ. 18₁₂, ΙΙ Βασ. 29_{15,16}.

9. ΙΙ Βασ. 29₁₅, Σοφ.Σειρ. 48₁₂.

10. Πρβλ. Σοφ.Σειρ. 48₂₄.

11. Ἰεζ. 2₂, 3_{12,14,24}, 8₃, 11_{1,5,24}, 37₁, 43₅.

12. Δαν. 4₆ («...ὅν ἐγὼ ἔγνων ὅτι πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον ἐν σοὶ καὶ πᾶν μυστήριον οὐκ ἀδυνατεῖ σε...»), κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Θεοδοτίωνος. Πρβλ. ἐπίσης Δαν. 4_{5,5}, 11_{1,12,14}, 6₄.

13. Πρβλ. πρὸς τοὺς ἄλλοις, Νεσμ. 9₃₀ («...καὶ ἐπεμαρτόρω αὐτοῖς ἐν πνεύματι σου ἐν χειρὶ προφητῶν σου...»), Ζαχ. 7₁₂ («...καὶ τοὺς λόγους, οὗς ἐξαπέστειλε Κύριος παντοκράτωρ ἐν πνεύματι αὐτοῦ ἐν χειρὶ τῶν προφητῶν τῶν ἔμπροσθεν...»).

14. Ὡσ. 9₁.